

تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره متوسطه از لحاظ توجه به جامعه‌پذیری

شایسته عبدالملکی^۱، داود عبداللهی^۲، کبری لشکری^۳

^۱ دانشجوی رشته مدیریت آموزشی، مدیر مسئول، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران
^۲ مربی پایه ۱۳، دکتری تخصصی برنامه ریزی آموزشی و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران
^۳ استادیار، دکتری تخصصی روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران

چکیده

هدف از این پژوهش "تحلیل جامعه‌پذیری در کتب فارسی دوره دوم متوسطه" است. جامعه آماری این پژوهش کتاب‌های فارسی عمومی اول، دوم انسانی، سوم انسانی، ریاضی، تجربی و پیش‌دانشگاهی را شامل می‌شود. تحقیق حاضر از حیث هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی (غیرآزمایشی) و از شاخه مطالعات میدانی به شمار می‌آید. روش انجام این تحقیق نیز به صورت پیمایشی است. روش نمونه‌گیری هدفمند است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه معکوس است که این پرسشنامه در ۷ مقوله اصلی شامل هنجارهای دینی (انسجام بخشی)، هنجار دینی (انضباط بخشی)، هنجار اجتماعی (رسم اجتماعی)، هنجار اجتماعی (شیوه قومی)، هنجار فرهنگی (وجدان فردی و جمعی)؛ ارزش فرهنگی (تجربیات تاریخی) و نقش‌های ابزاری و ابرازی طبقه‌بندی و تنظیم شده است. به منظور سنجش روایی پرسشنامه مذکور از روایی سازه و صوری (نظر متخصصین و استاد راهنما) استفاده گردید که در مجموع پرسشنامه دارای روایی مطلوبی بود. برای برآورد پایایی پرسشنامه از آزمون اسکات استفاده شد و نتایج حاصل نشان داد که ۷ مقوله مورد بررسی از میزان پایایی مطلوبی برخوردار بوده است. با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی (خی دو) از طریق نرم‌افزار SPSS به تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات به‌دست‌آمده پرداخته شد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که هنجار دینی (مقوله‌ی انسجام‌بخش)، هنجار دینی (مقوله‌ی انضباط بخش)، هنجار فرهنگی (مقوله‌ی وجدان فردی و اجتماعی) و ارزش فرهنگی (تجربیات تاریخی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. در حالی که هنجار اجتماعی (مقوله‌ی رسوم اجتماعی و شیوه قومی) و نقش‌های ابزاری و ابرازی در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: جامعه‌پذیری، هنجارهای دینی، اجتماعی و فرهنگی، ارزش فرهنگی، نقش‌های ابزاری و ابرازی.

مقدمه

توجه به آموزش و پرورش در جامعه‌ای یکی از مناسب‌ترین راه‌های توسعه متوازن می‌باشد. و آموزش و پرورش در همین مسیر سعی می‌نماید با صرف هزینه‌های مادی و معنوی، انتقال دانش و معرفت به فراگیران در سطح گسترده و بطور ژرفایی صورت‌گیرد در عین حال انتظار می‌رود باطی فرآیند اجتماعی شدن علاوه بر کسب دانش و تخصص توسط فراگیران، ارزش‌ها و هنجارها در افراد درونی شده باشد. عملاً تربیت اجتماعی دانش‌آموزان به دو شکل انجام می‌گیرد:

(۱) بطور مستقیم و از طریق اجرای قوانین و مقررات و نحوه برقراری نظم در محیط مدرسه.

(۲) بطور غیرمستقیم یعنی اینکه بسیاری از محتوای درسی علاوه بر اینکه به فراگیران مهارت و تخصص می‌دهند، دارای مضامینی در جهت جامعه‌پذیری و سازگاری با جامعه نیز هستند.

پس هدف از آموزش و پرورش به فراگیران دادن تخصص و مهارت و آشنائی با نهادهای اجتماعی است و بارشده فکری، فراگیران بتوانند به نیازهای اساسی خود پاسخ گویند و در یک کلام شهروندی به هنجار تحویل داده‌ها آموزش فراگیران در سطوح عالی و دانشگاهی، فراگیران بتوانند بعنوان شهروند متخصص هم نیازهای خودشان را و هم نیازهای جامعه را تأمین نموده و خود را برای بهتر زیستن آماده نمایند.

بیان مسأله

سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اجتماعی همگی بر این باورند که دستیابی به جامعه‌ای توسعه یافته با ارزش‌های بالای انسانی و اجتماعی، مستلزم بسط و گسترش نهادهای علمی و تربیت نیروی محقق و آشنا به کارهای علمی است. نظام آموزشی و یاسیستم تعلیم و تربیت رسمی در جامعه مهم‌ترین نقش را در جامعه‌پذیری افراد دارد که از طرق مواد درسی، مواد آموزشی، فعالیت‌های تشریفاتی و همچنین معلمان این فرایند صورت می‌پذیرد.

نهاد آموزش و پرورش عامل انتقال فرهنگ و دانش به نسل جوان و تضمین کننده بقا و ثبات جامعه است. در نتیجه آموزش و پرورش وظیفه دارد، به طور مستقیم و آگاهانه ارزش‌هایی را به فراگیران منتقل نماید (کالر^۱، ۲۰۰۳). مدرسه به طور رسمی توسط جامعه موظف به اجتماعی کردن نوجوانان در زمینه مهارت‌ها و ارزش‌های خاصی گردیده است (رابرتسون، ۱۳۷۷، ترجمه بهروان)

یکی از مهم‌ترین ابزارهای آموزش و پرورش در این رسالت، یعنی انتقال ارزش‌ها، هنجارها و نقش‌ها، کتاب درسی است. در حقیقت پیامهایی که از طریق محتوای این متون درسی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود، به صورت مستقیم و غیرمستقیم، در انتقال ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و فرهنگی آنان اثرگذار است.

بدیهی است، متن‌کتاب درسی و پیامهایی که از طریق آنان به دانش‌آموزان تقال می‌یابد، ابزار انجام این رسالت است. از این رو دقت و توجه کارشناسان در انتخاب محتوای درسی می‌تواند به صحت و سلامت فرایند انتقال ارزش‌ها و هنجارها و به طور کلی در جامعه پذیر کردن دانش‌آموزان کمک نماید.

در این میان ارزیابی روند نقش‌پذیری و جامعه‌پذیری دانش‌آموزان در مدارس ازم محتوای کتب درسی به دلیل تولید علم از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. بر این اساس پژوهش حاضر سعی دارد، کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه را از لحاظ توجه به مؤلفه‌های جامعه‌پذیری مورد تحلیل محتوای کمی قرار دهد.

¹Keller

اهمیت و ضرورت تحقیق

اجتماعی شدن مفهومی است که به توصیف و تبیین چگونگی رفتارهایی می‌پردازد که فرد را قادر می‌سازد تا با فرهنگ جامعه خودش سازش یابد. از عوامل اجتماعی شدن در این بین می‌توان به نقش آموزش و پرورش اشاره کرد، اهمیت آموزش و پرورش در دنیای امروز به حدی است که بسیاری از جامعه‌شناسان آن را مهم‌ترین نهاد در ساخت یک جامعه موفق می‌دانند. متأسفانه تغییرات سریع و گاه تصمیمات سیاسی همواره سایه سنگین خود را بر روی این نهاد می‌اندازند. در حالی که تغییرات در این نهاد باید بسیار فکرسده و محاسبه شده باشند. چرا که جامعه‌پذیری گرچه از خانواده شروع می‌شود اما در مدرسه است که قوام وجهت می‌یابد (شاه سنی و دیگران، ۱۳۸۸).

جامعه‌پذیری به معنای همسازی و هم‌نوایی فرد با ارزش‌ها، هنجارها و نگرش‌های گروهی اجتماعی است مجموعه این ارزش‌ها، هنجارها، نگرش‌ها، دانش‌ها، مهارت‌ها، فرد را قادر می‌سازد که با گروه‌ها و افراد جامعه، روابط و کنش‌های متقابل داشته باشد. فراگرد اجتماعی شدن، امری مستمر و به اعتباری مادام‌العمر است. جامعه‌پذیری و اجتماعی شدن از هدف‌های آشکار تعلیم و تربیت است که به طور رسمی از طریق مدارس صورت می‌پذیرد. و در مدارس نیز، کتاب‌های درسی نقش بسزایی در جامعه‌پذیری دارند (شاه سنی و دیگران، ۱۳۸۸).

از این رو پرورش مفهوم جامعه‌پذیری و چگونگی پردازش آن در کتاب‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. کتاب فارسی مقطع دبیرستان از طرف وزارت آموزش و پرورش ایران با هدف آشنایی دانش‌آموزان با ذخایر فرهنگی، خلاقیت‌های فردی و اجتماعی و ارزش‌های اعتقادی طراحی شده است (مزیدی و گلزاری، ۱۳۹۰). لذا تحلیل محتوای این کتاب-ها روشن می‌سازد که به چه میزان مهارت‌های زندگی، ارتباط و به طور کلی مهارت‌های اجتماعی در این کتاب‌ها مورد تاکید واقع شده است.

اهداف پژوهش

جامعه‌پذیری به عنوان یکی از مهم‌ترین اصول مطرح شده در اهداف کتب درسی است که عدم پرداختن به آن عواقب نامطلوبی را برای آینده شغلی و اجتماعی شدن افراد ایجاد می‌کند. بررسی‌های انجام شده، نشان می‌دهد که نیاز به فراهم نمودن شرایطی برای جامعه‌پذیری کردن و اجتماعی نمودن دانش‌آموز که همانا جامعه آینده را می‌سازند، در جامعه متغیر کنونی که معیارهای جامعه‌پذیری نیز به پیرو آن در حال تغییر خواهد بود یک امر ضروری محسوب می‌شود. و انجام تحلیل محتوای کتب فارسی از نظر مولفه‌های جامعه‌پذیری برای سنجش میزان جامعه‌پذیری کردن این کتب، از اهداف این تحقیق محسوب می‌شود.

مفهوم جامعه‌پذیری به فرایندی اطلاق می‌شود که به موجب آن افراد ویژگی‌هایی را که شایسته عضویت آن‌ها در جامعه است را کسب می‌کنند. به عبارت دیگر جامعه‌پذیری نوعی فرایند کنش متقابل اجتماعی است که در خلال آن فرد هنجارها، ارزش‌ها و دیگر عناصر اجتماعی، فرهنگی و سیاسی موجود در گروه یا محیط پیرامون خود را فرا گرفته، درونی کرده و آن را با شخصیت خود یگانه می‌سازد (سلیمی و داوری، ۱۳۸۵).

هنجار

انسان بدلیل مجهز شدن به غرایز متنوع، برای آنکه بتواند به حیات خود ادامه دهد، به ناچار می‌آموزد که چگونه به دیگران بپیوندد و حتی برای رفع نیازی‌ترین نیازهای خود با آنان همکاری کند. آنچه همکاری‌های میان افراد بشر و وابستگی متقابل آنان به یکدیگر را ممکن می‌سازد، نظامی از الگوهای رفتار آموخته شده است که دیگر اعضای یک فرهنگ در آن سهیم‌اند. این الگوهای رفتار مشترک یا معیارهای رفتار را که همان هنجارها هستند (کوهن، ۱۳۹۳، ترجمه فاضل و توسلی).

ارزش

عقایدی است که افراد یا گروه‌های انسانی درباره آن چه مطلوب، مناسب، خوب یا بد است دارند. ارزش‌های مختلف نمایانگر جنبه‌های اساسی تنوعات در فرهنگ انسانی است. ارزش‌ها معمولاً از عادت و هنجار نشأت می‌گیرند. به طور کلی به اموری که برای اعضاء گروه اهمیت دارند و آرمان مشترک اعضاء گروه تلقی می‌شوند، ارزش می‌گویند (رفیع پور، ۱۳۸۷).

ارزش به صورتی دوگانه در واقعیت وجود دارد: نخست به منزله آرمانی متجلی می‌شود که خواستار پیوستگی است و دعوت به احترام می‌کند. دوم در اشیاء یا رفتارهایی جلوه گر می‌شود که آن را به شیوه‌ای عینی دقیقاً به شیوه سمبلیک بیان می‌کند- (رفیع پور، ۱۳۸۷).

نقش

نقش عنوان یا برجسیبی است که با آن جایگاه و الگوهای رفتاری شخص در بین جامعه تعیین می‌گردد. نقش‌ها ممکن است توسط شرع، عرف یا قانون تعیین گردند. در تعیین و تعریف نقش‌ها، توافق و تأیید جامعه ضروری است. آشنایی با نقش و تمرین نقش مراحل نقش‌پذیری هستند. مستحکم کردن زندگی اجتماعی و هماهنگی و نظم بخشیدن به عمل، از پیامدهای نقش در زندگی اجتماعی است. نقش‌هایی که از هنگام تولد با انسان همراه هستند و حذف آن ممکن نیست، نقش‌های انتسابی نامیده می‌شوند. نقش‌هایی که شخص در طیزندگی اجتماعی برای خود برگزیده است و می‌تواند از پذیرش آن نقش‌ها انصراف دهد نقش‌های اکتسابی خوانده می‌شوند (رفیع پور، ۱۳۸۷).

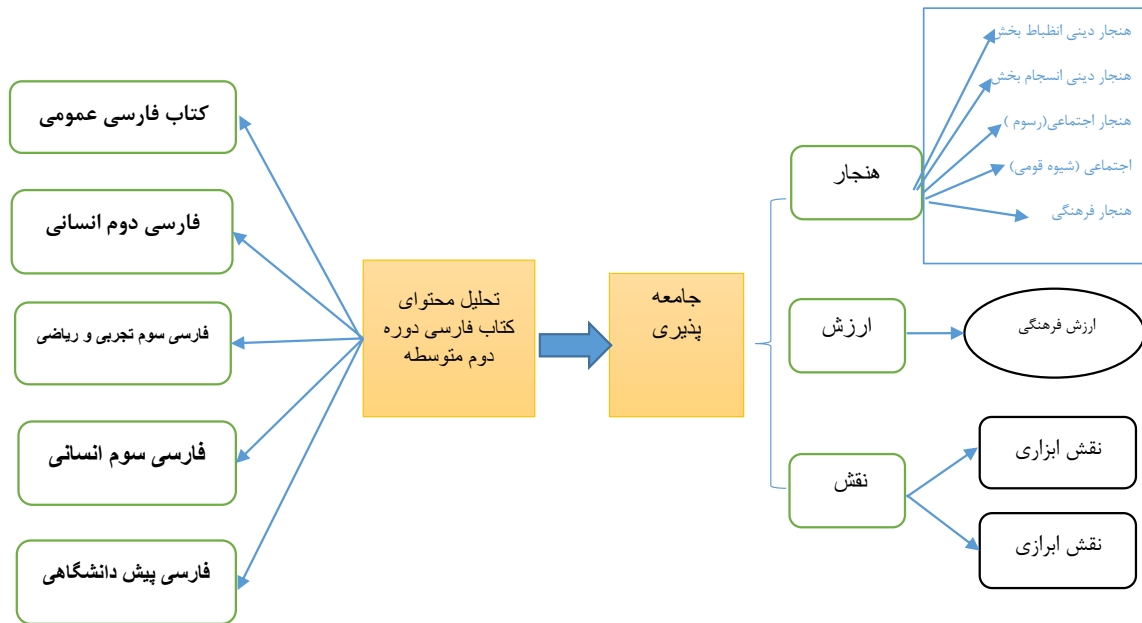
تعاریف عملیاتی متغیرها

هنجار: انسان‌برای آنکه بتواند به حیات خود ادامه دهد، به ناچار می‌آموزد که چگونه به دیگران بپیوندد، و با آنان همکاری کند. و آنچه سبب این همکاری‌ها می‌شود، نظامی از الگوهای رفتار آموخته شده است که هنجار نامیده می‌شود. در این تحقیق محقق مؤلفه هنجار را به هنجارهای دینی، اجتماعی و فرهنگی تقسیم می‌کند، و مضمون‌های نظم، انسجام و وجدان را بر اساس دیدگاه دورکیم در نظر گرفته شده است.

همچنین سامنر به شرح شیوه‌های قومی و رسوم اجتماعی می‌پردازد، که وی رسوم را عادات، شیوه‌های زندگی می‌داند که افراد در زندگی خود به کار می‌گیرند. رسوم اجتماعی سبب شیوه قومی می‌گردد. بنابراین در این پژوهش، مفهوم هنجار اجتماعی بر اساس دیدگاه سامنر به دو مقوله رسوم قومی و شیوه قومی تقسیم شده است.

ارزش: عقاید افراد در مورد هر آنچه که مطلوب یا نامطلوب است. در این بین محقق از بین مؤلفه‌ها به مؤلفه ارزش فرهنگی توجه می‌کند و آنچه از ارزش‌های فرهنگی که مورد توجه این تحقیق است، مضمون تجربیات تاریخی می‌باشد، که بنا بر نظر پارسونز (انتقال آن تجربیات از نسلی به نسل دیگر را شامل می‌شود).

نقش: برجسیبی می‌باشد که جامعه با آن، جایگاه فرد را مشخص می‌کند، از بین نقش‌های مختلف پارسونز از نقش‌های منزلتی یاد می‌کند. هرکنشگری از اهداف عمده‌اش این است که توسط کنشش رضایت خاطر بیشتری را کسب کند و برای بدست آوردن این رضایت خاطر او خود را موظف می‌داند که موافق انتظار دیگر کنش گر، عمل نماید تا او نیز موافق نظر او عمل کند و در نتیجه رضایت خاطر او فراهم شود. نتیجه این می‌شود که از هرکنشگر انتظار کنش‌های معین و قابل پیش بینی می‌رود و به این ترتیب قواعد و هنجارهای جمعی تقویت و بسط می‌یابند و خود نیز به نوبه خود به تضمین این واکنش‌ها کمک می‌کند. پارسونز در بسط نقش‌های منزلتی از نقش‌های ابزاری و ابرازی نیز یاد می‌کند، که شامل نقش عاطفی و اقتصادی هم تقسیم می‌شود. در این تحقیق، مفهوم نقش بر اساس دیدگاه پارسونز به دو مقوله نقش‌های ابزاری و ابرازی تقسیم‌بندی شده است.

مدل مفهومی: تحلیل محتوای کتب فارسی دوم دوره دوم متوسطه از منظر متغیر جامعه پذیری (هنجار: دورکیم، پارسونز، گراهام، ارزش: پارسونز، نقش پارسونز)

شکل ۱. مدل تحقیق

تحقیقات علمی بر اساس هدف تحقیق به سه دسته بنیادی، کاربردی و تحقیق و توسعه و براساس چگونگی جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز طرح تحقیق به توصیفی و آزمایشی تقسیم می‌شوند. هدف تحقیقات کاربردی توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. دستیابی به هدف‌های علم یا شناخت علمی میسر نخواهد شد، مگر زمانی که با روش‌شناسی درست صورت پذیرد. «روش سنگ بنای هر کار علمی است و اتخاذ روش علمی تنها راه دستیابی به دستاوردهای قابل قبول علمی است» (ساروخانی، ۱۳۹۳). با توجه به ضرورت روش‌شناسی در امر تحقیق باید دانست که «روش علمی، موجه‌ترین روش جهت آگاهی انسان است. و آنچه محقق به عنوان نتایج بدست می‌آورد. بستگی زیادی به انتخاب روش دارد». مقصود از روش علمی، راه‌ها و شیوه‌هایی است که پژوهشگر را از خطا محفوظ داشته و رسیدن به حقیقت را برای او امکان‌پذیر سازد. «این روش شکل خاص و نظام‌داری است از همه انواع بررسی‌ها و تفکرات انعکاسی که منظور از کاربرد آن، افزایش میزان ارتباط بین جواب و مسئله مورد نظر و از طرفی بالا بردن اعتبار جواب و کاهش بهره‌گیری می‌باشد.» با ذکر این مقدمه در این فصل ضمن اشاره به نوع تحقیق فعلی و روش انجام پژوهش، طریقه عملیاتی کردن متغیرها نیز بیان می‌شود.

این تحقیق از حیث هدف کاربردی و از لحاظ اجرا تحلیل محتوا کمی (تحلیل ارزشیابی و احتمال وقوع) و از نظر ابزار جمع‌آوری اطلاعات، کدینگ مقوله‌هاست. از نظر تجزیه و تحلیل توصیفی-تحلیلی است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه

جامعه عبارت است از گروه یا طبقه‌ای از افراد، اشیاء، متغیرها، مفاهیم یا پدیده‌ها که حداقل در یک ویژگی، مشترک باشند. در برخی موارد، کل اعضای جامعه، مورد مطالعه قرار می‌گیرند که به آن سرشماری گویند. با این حال، در بسیاری موارد، کمبود

نیروی انسانی لازم، وقت و هزینه‌های مالی، اجازه مطالعه‌ی کل جامعه را نمی‌دهد. هریک از اعضای جامعه آماری را واحد آماری می‌نامیم که به آن عضو یا عنصر نیز گفته‌اند. عنصر، عضو یا فردی است که عمل اندازه‌گیری در مورد آن انجام می‌شود.

جامعه آماری این پژوهش مشتمل بر ۵ جلد کتاب ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه (دبیرستان) که در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ تدوین شده است، می‌باشد. با توجه به اینکه هر عضو یا جزء از اعضا یا اجزای موجود در جامعه آماری را عنصر می‌نامند، لذا کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه عنصر اصلی این تحقیق می‌باشد.

قلمرو زمانی: زمان جمع‌آوری اطلاعات در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ می‌باشد.

قلمرو موضوعی: تحلیل محتوای کتب فارسی دوره دوم متوسطه از لحاظ توجه به مؤلفه‌های جامعه‌پذیری است.

قلمرو مکانی: کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه

نمونه و روش نمونه‌گیری

ممکن است جامعه آماری از نظر تعداد افراد یا مواردی که باید مشاهده شود، بزرگ یا کوچک باشد. برای صرفه‌جویی در نیروی انسانی، هزینه و وقت و رعایت سایر ملاحظات اجرایی، به جای مطالعه در مورد تمام افراد جامعه می‌توان نمونه‌ای از افراد جامعه را انتخاب و مورد تحقیق قرار داد. نمونه، معمولاً گروهی از افراد جامعه است که معرف آن جامعه بوده و کم و بیش ویژگی‌های افراد جامعه را داراست. از راه مشاهده و تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به نمونه، می‌توان بر اساس اصول و قواعد معینی، مشخصات جامعه را استنباط کرد. اندازه‌های به دست آمده درباره صفات و متغیرهای نمونه را شاخص آماری و اندازه‌هایی را که از روی شاخص آماری نمونه، درباره جامعه استنباط یا برآورد می‌شود.

با توجه به اینکه هدف از این پایان نامه تحلیل محتوای جامعه‌پذیری کتاب‌های فارسی بوده است، لذا از روش تمام شماری استفاده شد و تمامی درس‌های کتاب‌های فارسی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات

این تحقیق به دنبال آن است تا به بررسی تحلیل محتوای کتب فارسی متوسطه از منظر مؤلفه‌های جامعه‌پذیری بپردازد. برای این منظور به روش استقرایی کوشیده تا لیستی از مقوله‌ها و متغیری که براساس آن می‌توان به تحلیل محتوای تولید شده توسط کتب فارسی پرداخت.

و مقوله‌ها را می‌توان بر اساس دیدگاه‌ها و آرای مختلف به وجود آورد. مقوله‌ها در تحقیق محتوای توصیفی، مفاهیمی به منظور دسته‌بندی هستند. پس از مشخص شدن مقوله‌ها معمولاً واحد تحقیق تعیین می‌شود و مبتنی بر آن، نمونه‌ها نیز مشخص خواهند شد. تحلیل محتوای توصیفی، با تکنیک مقوله‌ای صورت می‌گیرد. تکنیک ارزیابی این تکنیک برقراری ارتباط بین ساختار توصیف شده از محتوا به عبارت دیگر، پژوهشگر پیوندهای پیام توصیف شده از طریق تکنیک مقوله‌ای را با مشخصه‌های آشکار از پدیده‌های اجتماعی برقرار می‌کند و به نتیجه‌گیری از پیام تولید شده در مورد ابعاد واقعیت‌های اجتماعی می‌پردازد. در این تحقیق پس از مشخص شدن مبانی نظری و شناسایی مقوله‌ها و زیر مقوله‌های تحقیق، گردآوری اطلاعات ضروری این پژوهش، با استفاده از کدگذاری بدست آمده از کتب مورد نظر بدست می‌آید. پسازتست‌اولیه، اقدام به کدگذاری داده‌ها می‌شود. و پسازجمع‌آوری داده‌ها و قبل از انجام هرگونه عمل آماری از طریق اجرای برنامه فراوانی از صحت کدگذاری و همچنین تایپ داده‌ها اطمینان حاصل می‌شود.

انتخاب واحد تحلیل

انتخاب واحد تحلیل به هدف و مسئله تحقیق بستگی دارد. در پژوهش تحلیل محتوا از چهار واحد عمده ثبت استفاده می شود: واژه ها یا اصطلاحات، مضمون ها، شخصیت ها و مقولات. واژه معمولاً کوچکترین واحدی است که در تحلیل محتوا بکار می رود. برای بسیاری از اهداف پژوهش مضمون بهترین واحد ثبت محسوب می شود. در این تحقیق با توجه به اینکه هدف بررسی کتب است هرچه سطح تحلیل مشخص تر باشد نتایج بهتری به همراه خواهد داشت. از آنجایی که پژوهش در کتب درسی صورت می گیرد تا جایی که مجال تحقیق اجازه داده است از دو سطح تحلیل واژگان و مضمون های موجود در متن کتب فارسی مورد بررسی قرار گرفته است.

مقولات علمی از پیش طراحی شده**جدول ۱. مقولات تحلیل تکنیکی**

موضوع	متغیر	مقوله	نظریه پردازان
هنجار	هنجار دینی	انضباط بخشی انسجام بخشی	دورکیم، پارسونز
هنجار	هنجار اجتماعی	رسوم اجتماعی شیوه قومی	ویلیام گراهام سامنر
هنجار	هنجار فرهنگی	وجدان: جمعی، فردی	پارسونز و دورکیم

جدول ۲. مقولات تحلیل تکنیکی

موضوع	متغیر	مقوله	نظریه پردازان
ارزش	ارزش فرهنگی	تجربیات تاریخی (انتقال تجربیات از نسلی به نسل دیگر)	پارسونز

جدول ۳. مقولات تحلیل تکنیکی

موضوع	متغیر	مقوله	نظریه پردازان
نقش	نقش	نقش ایزاری نقش ابرازی	پارسونز

جدول ۴. ضریب پایایی تکنیک ویلیام رومی

ضریب پایایی تکنیک ویلیام رومی با استفاده از فرمول ویلیام اسکات			
متن			
۹۶.۰۷	۱۰۲	فراوانی مورد انتظار	مقوله هنجار دینی (انضباط بخشی)
	۹۸	فراوانی مشاهده شده	
۹۰.۹۸	۱۲۲	فراوانی مورد انتظار	مقوله هنجار دینی (انسجام بخشی)
	۱۱۱	فراوانی مشاهده شده	
۸۰.۶۲	۱۲۹	فراوانی مورد انتظار	مقوله ی هنجار اجتماعی (رسم اجتماعی)
	۱۰۴	فراوانی مشاهده شده	

۸۵.۴۹	۱۳۱	فراوانی مورد انتظار	مقوله‌ی هنجار اجتماعی (شیوه قومی)
	۱۱۲	فراوانی مشاهده شده	
۸۴.۶۱	۱۵۶	فراوانی مورد انتظار	مقوله‌ی هنجار فرهنگی
	۱۳۲	فراوانی مشاهده شده	
۸۰.۷۴	۱۳۵	فراوانی مورد انتظار	مقوله‌ی ارزش فرهنگی
	۱۰۹	فراوانی مشاهده شده	
۸۴.۴۶	۱۳۵	فراوانی مورد انتظار	مقوله‌ی نقش
	۱۱۴	فراوانی مشاهده شده	

طبق ملاک، تفسیر ضریب پایایی ویلیام اسکات، تکنیک ویلیام رومی در زمینه متن از ضریب پایایی بالا و قابل قبولی برخوردار است. بنابراین تکنیک ویلیام رومی به منظور تحلیل محتوای کتب فارسی دوره دوم متوسطه از منظر سنجش مؤلفه‌های جامعه‌پذیری ابزار مناسبی است.

متغیرهای این پژوهش بر اساس نظریه‌های زیر استخراج شده است:

- **هنجار دینی** شامل دو مقوله‌ی انضباط بخش و انسجام بخش است که مقوله انضباط بخشی از نظریه‌ی دورکیم و مقوله انسجام بخشی از نظریه پارسونز گرفته شده است.
- **هنجار اجتماعی** شامل دو مقوله‌ی رسوم اجتماعی و شیوه‌ی قومی است که هر دو مقوله از نظریه ویلیام گراهام سامنر گرفته شده است.
- **هنجار فرهنگی** شامل دو مقوله‌ی وجدان جمعی و فردی است که هر دو مقوله از نظریه پارسونز و دورکیم گرفته شده است.
- **ارزش فرهنگی** شامل مقوله تجربیات تاریخی است که این مقوله از نظریه پارسونز گرفته شده است.
- **نقش** شامل دو مقوله‌ی نقش‌های ابزاری و ابرازی است که از نظریه پارسونز گرفته شده است.

روش آماری تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل سؤال‌های تحقیق با توجه به سطح سنجش و نوع متغیر از آزمون‌های مربوط به هر کدام استفاده می‌شود. پساز جمع آوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

در بخش توصیفی از تحلیل‌های آماری مثل فراوانی و درصدها استفاده شده است. و در بخش استنباطی، از تحلیل‌های آماری مثل خی دو (کای اسکوتر)، برای بررسی روابط متغیرها با هم استفاده می‌شود. برای بررسی روابط متغیرها با هم استفاده شده است این آزمون از نوع ناپارامتریک است و برای ارزیابی همقواری متغیرهای اسمی به کار می‌رود. که در آن

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(O_i - E_i)^2}{E_i}$$

O فراوانی‌های مشاهده‌شده

E فراوانی‌های موردانتظار

آزمون χ^2 بدون توزیع است. فراوانی‌های مورد انتظار نباید در هیچ مقوله‌ای صفر باشد. مجموع مقوله‌هایی که مقدار مشاهدات مربوط به آنها کمتر از ۵ است، نباید بیش از ۲۰ درصد کل مقوله‌ها باشد. این آزمون تنها راه حل موجود برای آزمون هم‌قواری در مورد متغیرهای مقیاس اسمی با بیش از دو مقوله است، بنابراین کاربرد خیلی زیادتری نسبت به آزمون‌های دیگر دارد.

یافته‌ها

داده‌های حاصل از تجزیه محتوای کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه در قالب جداول توصیفی و استنباطی آمده و در پایان جداول تحلیل مربوط به هر جدول ذکر شده است. این بخش از پژوهش با دو نوع آمار به بررسی داده‌های جمع‌آوری شده پرداخته شده است در بخش آمار توصیفی با توصیف و تحلیل‌ها مکمل داده‌های گردآوری شده که در دو طیف تحلیل که به فرم و شکل محتوای کتاب‌های درسی مربوط است و تحلیل داده‌هایی که در سطح محتوا (معانی، انگیزه ...) براساس نمودارها بوده؛ پرداخته شده است، تا در هم‌پیوندی با یکدیگر شمای کامل‌تری از آنچه تحت عنوان محتوای تولید شده در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه بوده است را ارائه دهد. و در بخش دوم (آمار استنباطی) از طریق انجام آزمون آماری ضریب مجذور خی دو بر روی مقوله‌های تعیین شده برای آزمون سؤال‌های پژوهش میزان معناداری تفاوت بین کتاب‌های فارسی دوره متوسطه در ارتباط با جامعه‌پذیری سنجیده شده است.

جداول استنباطی

بررسی وضعیت داده‌ها

جدول ۵. بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

نقش ابزاری و ابرازی	ارزش فرهنگی	هنجار فرهنگی (وجدان جمعی و فردی)	هنجار اجتماعی (شیوه قومی)	هنجار اجتماعی (رسوم اجتماعی)	هنجار دینی (انضباط بخش)	هنجاد دینی (انسجام بخش)		
135	135	156	131	129	102	122	تعداد	
2.19	1.57	2.53	1.702	1.705	1.91	1.77	میانگین	پارمترهای نرمال بودن
0.934	0.496	0.97	0.459	0.457	0.77	0.661	انحراف استاندارد	
0.315	0.377	0.227	0.444	0.446	0.224	0.278	مطلق	بیشترین دامنه تفاوت‌ها
0.315	0.304	0.227	0.258	0.260	0.224	0.238	مثبت	
-0.204	-0.377	-0.165	-0.444	-0.446	-0.202	-0.278	منفی	
0.315	0.377	0.227	0.444	0.446	0.224	0.278	K-S	
.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	سطح معنی داری	

با توجه به اینکه سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ است لذا داده‌ها نرمال نبوده و از آزمون ناپارامتریک ضریب مجذور خی دو استفاده می‌شود.

سؤال اول: آیا بین هنجار دینی (مقوله انسجام‌بخش) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۶. جدول دو بعدی هنجار دینی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه

کل	هنجار دینی انسجام بخش			فرآوانی مشاهده شده	فارسی عمومی	
	انسجام ضعیف	عدم انسجام	انسجام قوی			
8	1	1	6	فرآوانی مشاهده شده	فارسی عمومی	
8.0	1.0	4.1	2.8	فرآوانی مورد انتظار		
6.6%	0.8%	0.8%	4.9%	کل		
30	1	19	10	فرآوانی مشاهده شده	فارسی دوم انسانی	
30.0	3.9	15.5	10.6	فرآوانی مورد انتظار		
24.6%	0.8%	15.6%	8.2%	کل		
26	3	13	10	فرآوانی مشاهده شده	فارسی سوم انسانی	ت.ع
26.0	3.4	13.4	9.2	فرآوانی مورد انتظار		
21.3%	2.5%	10.7%	8.2%	کل		
31	1	23	7	فرآوانی مشاهده شده	فارسی سوم تجربی و ریاضی	
31.0	4.1	16.0	10.9	فرآوانی مورد انتظار		
25.4%	0.8%	18.9%	5.7%	کل		
27	10	7	10	فرآوانی مشاهده شده	فارسی پیش-دانشگاهی	
27.0	3.5	13.9	9.5	فرآوانی مورد انتظار		
22.1%	8.2%	5.7%	8.2%	کل		
122	16	63	43	فرآوانی مشاهده شده	کل	
122.0	16.0	63.0	43.0	فرآوانی مورد انتظار		
100.0%	13.1%	51.6%	35.2%	کل		

فرآوانی مشاهده شده و فرآوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله هنجار دینی بر اساس سه دسته انسجام قوی، عدم انسجام و انسجام ضعیف در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۶ نشان داده شده است. در کتاب فارسی عمومی فرآوانی مشاهده شده مقوله انسجام قوی ۶ بار معادل ۴.۹ درصد، عدم انسجام ۱ بار معادل ۰.۸ درصد، انسجام ضعیف ۱ بار معادل ۰.۸ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی مقوله انسجام قوی ۱۰ بار معادل ۸.۲ درصد، عدم انسجام ۱۹ بار معادل ۱۵.۶ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی مقوله انسجام قوی ۱۰ بار معادل ۸.۲ درصد، عدم انسجام ۱۳ بار معادل ۱۰.۷ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی مقوله انسجام قوی ۷ بار معادل ۵.۷ درصد، عدم انسجام ۲۳ بار معادل ۱۸.۹ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی مقوله انسجام قوی ۱۰ بار معادل ۸.۲ درصد، عدم انسجام ۷ بار معادل ۵.۷ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود.

✓ در پاسخ به سوال اول پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. مقدار خی دو محاسبه شده به میزان ۳۱/۱۵۵ و درجه آزادی ۸ و سطح معناداری $Sig = 0.000$ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ مشاهده گردید بنابراین می توان گفت که هنجار دینی (مقوله انسجام بخش) در کتاب های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر سؤال اول پژوهش تأیید شد.

بر همین اساس، پژوهشی تحت عنوان (مقایسه نقش خانواده در جامعه پذیری دینی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه فیروزآباد فارس) در سال (۱۳۹۳) توسط اسدزاد انجام شد. یافته ها نشان داد که بین جامعه پذیری دینی به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای مستقلی چون سن، پایه تحصیلی رشته ی تحصیلی، درآمد، نوع مسکن، نقش الگویی خانواده، سرمایه فرهنگی، نقش معلم، شیوه های فرزند پروری، انواع سبک های مدیریت، نقش مربی و نقش محتوای کتاب های درسی رابطه ی معناداری وجود دارد. ولی بین جامعه پذیری دینی و تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، شغل پدر، شغل مادر و بعد خانوار رابطه ی معناداری وجود ندارد. بر این اساس نتایج این تحقیق با نتایج بدست آمده در سؤال اول تحقیق حاضر همخوانی دارد.

همچنین پژوهشی تحت عنوان (بررسی مؤلفه های اخلاقی در کتاب های درسی هدیه های آسمان و فارسی بخوانیم و بنویسیم مقطع ابتدایی در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳) توسط براتی زاده و همکاران ۱۳۹۴ انجام گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد که هر کلبه کتاب های مورد تحلیل ۲۶۳ مؤلفه اخلاقی شناسایی شد، که ۱۳۵ مؤلفه اخلاقی مربوط به کتاب های فارسی و ۱۲۸ مورد از مؤلفه اخلاقی مربوط به کتاب های هدیه های آسمانی بوده است. در نتیجه می توان گفت که نتایج حاصل از سؤال اول پژوهش با نتایج تحقیق مذکور همخوانی دارد.

هنجار دینی (مقوله انضباط بخش)

سؤال دوم: آیا بین هنجار دینی (مقوله انضباط بخش) در کتاب های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۷. جدول دو بعدی هنجار دینی (انضباط بخش) در کتاب های فارسی دوره متوسطه

کل	هنجار دینی انضباط بخش				
	عدم انضباط	انضباط ضعیف	انضباط قوی		
9	3	1	5	فراوانی مشاهده شده	فارسی عمومی
9.0	2.3	3.6	3.1	فراوانی مورد انتظار	
8.8%	2.9%	1.0%	4.9%	کل	
28	1	16	11	فراوانی مشاهده شده	فارسی دوم انسانی
28.0	7.1	11.3	9.6	فراوانی مورد انتظار	
27.5%	1.0%	15.7%	10.8%	کل	
26	2	20	4	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم انسانی
26.0	6.6	10.5	8.9	فراوانی مورد انتظار	
25.5%	2.0%	19.6%	3.9%	کل	
10	4	1	5	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم تجربی و ریاضی
10.0	2.5	4.0	3.4	فراوانی مورد انتظار	
9.8%	3.9%	1.0%	4.9%	کل	
29	16	3	10	فراوانی مشاهده شده	فارسی پیش-دانشگاهی
29.0	7.4	11.7	10.0	فراوانی مورد انتظار	
28.4%	15.7%	2.9%	9.8%	کل	

102	26	41	35	فراوانی مشاهده شده	کل
102.0	26.0	41.0	35.0	فراوانی مورد انتظار	
100.0%	25.5%	40.2%	34.3%	کل	

فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله هنجار دینی بر اساس سه دسته انضباط قوی، انضباط ضعیف، عدم انضباط کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۷ نشان داده شده است. در کتاب فارسی عمومی فراوانی مشاهده شده مقوله انضباط قوی ۵ بار معادل ۴.۹ درصد، عدم انضباط ۳ بار معادل ۲.۹ درصد، انضباط ضعیف ۱ بار معادل ۱.۰ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی مقوله انضباط قوی ۱۱ بار معادل ۱۰.۸ درصد، عدم انضباط ۱ بار معادل ۱.۰ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی مقوله انضباط قوی ۴ بار معادل ۳.۹ درصد، عدم انضباط ۲ بار معادل ۲ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی مقوله انضباط قوی ۵ بار معادل ۴.۹ درصد، عدم انضباط ۴ بار معادل ۳.۹ درصد، و مقوله انضباط ضعیف ۱ بار معادل ۱ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی مقوله انضباط قوی ۱۰ بار معادل ۹.۸ درصد، عدم انضباط ۱۶ بار معادل ۱۵.۷ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود.

در پاسخ به سوال دوم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان ۴۵/۷۰۹ و درجه آزادی ۸ و سطح معناداری $Sig = ۰/۰۰۰$ تفاوت بین دو متغیر معنی‌دار است. یعنی هنجار دینی (مقوله انضباط بخش) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود دارد.

هنجار اجتماعی (مقوله رسوم اجتماعی)

سؤال سوم: آیا بین هنجار اجتماعی (مقوله رسوم اجتماعی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۸. جدول دو بعدی هنجار اجتماعی (رسوم اجتماعی) در کتاب‌های فارسی دوره متوسط

کل	هنجار اجتماعی		فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	کل
	رسوم قومی ضعیف	رسوم قومی قوی			
24	15	9	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی عمومی
24.0	16.9	7.1	فراوانی مورد انتظار	کل	
18.6%	11.6%	7.0%	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	
30	19	11	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	
30.0	21.2	8.8	فراوانی مورد انتظار	کل	
23.3%	14.7%	8.5%	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی سوم انسانی
27	17	10	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	
27.0	19.0	8.0	فراوانی مورد انتظار	کل	
20.9%	13.2%	7.8%	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی سوم تجربی و ریاضی
22	20	2	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	
22.0	15.5	6.5	فراوانی مورد انتظار	کل	
17.1%	15.5%	1.6%	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی سوم فارسی پیش-
26	20	6	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	

26.0	18.3	7.7	فراوانی مورد انتظار	دانشگاهی
20.2%	15.5%	4.7%	کل	
129	91	38	فراوانی مشاهده شده	کل
129.0	91.0	38.0	فراوانی مورد انتظار	
100.0%	70.5%	29.5%	کل	

فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله هنجار اجتماعی بر اساس دو دسته رسوم اجتماعی قوی و رسوم اجتماعی ضعیف کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۸ نشان داده شده است. در کتاب فارسی عمومی فراوانی مشاهده شده مقوله رسوم اجتماعی قوی ۹ بار معادل ۷.۰ درصد، رسوم اجتماعی ضعیف ۱۵ بار معادل ۱۱.۶ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی مقوله رسوم اجتماعی قوی ۱۱ بار معادل ۸.۵ درصد و رسوم اجتماعی ضعیف ۱۹ بار معادل ۱۴.۷ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی مقوله رسوم اجتماعی قوی ۱۰ بار معادل ۷.۸ درصد و رسوم اجتماعی ضعیف ۱۷ بار معادل ۱۳.۲ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی مقوله رسوم اجتماعی قوی ۲ بار معادل ۱.۶ درصد، و مقوله رسوم اجتماعی ضعیف ۲۰ بار معادل ۱۵.۵ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی مقوله رسوم اجتماعی قوی ۶ بار معادل ۴.۷ درصد، رسوم اجتماعی ضعیف ۲۰ بار معادل ۱۵.۵ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود.

در پاسخ به سوال سوم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان $7/145$ و درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $Sig = 0/128$ تفاوت بین دو متغیر معنی‌دار نیست. یعنی هنجار اجتماعی (مقوله رسوم اجتماعی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود ندارد.

هنجار اجتماعی (مقوله شیوه قومی)

سؤال چهارم: آیا بین هنجار اجتماعی (مقوله شیوه قومی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۹. جدول دو بعدی هنجار اجتماعی (شیوه قومی) در کتاب‌های فارسی دوره متوسط

کل	هنجار اجتماعی (شیوه قومی)			
	شیوه قومی ضعیف	شیوه قومی قوی		
24	16	8	فراوانی مشاهده شده	فارسی عمومی
24.0	16.9	7.1	فراوانی مورد انتظار	
18.3%	12.2%	6.1%	کل	
26	18	8	فراوانی مشاهده شده	فارسی دوم انسانی
26.0	18.3	7.7	فراوانی مورد انتظار	
19.8%	13.7%	6.1%	کل	
26	16	10	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم انسانی
26.0	18.3	7.7	فراوانی مورد انتظار	
19.8%	12.2%	7.6%	کل	
30	24	6	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم تجربی و ریاضی
30.0	21.1	8.9	فراوانی مورد انتظار	
22.9%	18.3%	4.6%	کل	
25	18	7	فراوانی مشاهده شده	فارسی پیش- $\frac{f}{E}$

25.0	17.6	7.4	فراوانی مورد انتظار	دانشگاهی
19.1%	13.7%	5.3%	کل	
131	92	39	فراوانی مشاهده شده	کل
131.0	92.0	39.0	فراوانی مورد انتظار	
100.0%	70.2%	29.8%	کل	

فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله هنجار اجتماعی بر اساس دو دسته شیوه قومی قوی و شیوه قومی ضعیف کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۹ نشان داده شده است، در کتاب فارسی عمومی فراوانی مشاهده شده مقوله شیوه قومی قوی ۸ بار معادل ۶.۱ درصد، شیوه قومی ضعیف ۱۶ بار معادل ۱۲.۲ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی مقوله شیوه قومی قوی ۸ بار معادل ۶.۱ درصد و شیوه قومی ضعیف ۱۸ بار معادل ۱۳.۷ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی مقوله شیوه قومی قوی ۱۰ بار معادل ۷.۶ درصد و شیوه قومی ضعیف ۱۶ بار معادل ۱۲.۲ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی مقوله شیوه قومی قوی ۶ بار معادل ۴.۶ درصد و مقوله شیوه قومی ضعیف ۲۴ بار معادل ۱۸.۳ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی مقوله شیوه قومی قوی ۷ بار معادل ۵.۳ درصد، شیوه قومی ضعیف ۱۸ بار معادل ۱۳.۷ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود.

در پاسخ به سوالچهارم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان ۲/۵۰۵ و درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $Sig = ۰/۶۴۴$ تفاوت بین دو متغیر معنی‌دار نیست. یعنی با رد فرض خلاف و تأیید فرض صفر، هنجار اجتماعی (مقوله شیوه قومی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود ندارد.

هنجار فرهنگی (مقوله وجدان جمعی و فردی)

سؤال پنجم: آیا بین هنجار فرهنگی (مقوله وجدان جمعی و فردی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۱۰. جدول دو بعدی هنجار فرهنگی (وجدان جمعی و فردی) در کتاب‌های فارسی دوره متوسط

کل	هنجار فرهنگی				فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	کل	فارسی عمومی
	وجدان فردی ضعیف	وجدان فردی بالا	وجدان جمعی ضعیف	وجدان جمعی بالا				
19	5	9	4	1	فراوانی مشاهده شده		فارسی عمومی	
19.0	3.8	5.4	7.1	2.8	فراوانی مورد انتظار			
12.2%	3.2%	5.8%	2.6%	0.6%	کل			
26	3	2	15	6	فراوانی مشاهده شده		فارسی دوم انسانی	
26.0	5.2	7.3	9.7	3.8	فراوانی مورد انتظار			
16.7%	1.9%	1.3%	9.6%	3.8%	کل			
38	14	12	8	4	فراوانی مشاهده شده		فارسی سوم انسانی	
38.0	7.6	10.7	14.1	5.6	فراوانی مورد انتظار			
24.4%	9.0%	7.7%	5.1%	2.6%	کل			

34	5	6	17	6	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم تجربی و ریاضی
34.0	6.8	9.6	12.6	5.0	فراوانی مورد انتظار	
21.8%	3.2%	3.8%	10.9%	3.8%	کل	
39	4	15	14	6	فراوانی مشاهده شده	فارسی پیش- دانشگاهی
39.0	7.8	11.0	14.5	5.8	فراوانی مورد انتظار	
25.0%	2.6%	9.6%	9.0%	3.8%	کل	
156	31	44	58	23	فراوانی مشاهده شده	کل
156.0	31.0	44.0	58.0	23.0	فراوانی مورد انتظار	
100.0%	19.9%	28.2%	37.2%	14.7%	کل	

فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله هنجار فرهنگی بر اساس ۴ دسته وجدان جمعی بالا، وجدان جمعی پایین و وجدان فردی بالا و وجدان فردی پایین کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۱۰ نشان داده شده است. در کتاب فارسی عمومی فراوانی مشاهده شده مقوله وجدان جمعی بالا ۱ بار معادل ۰.۶ درصد، وجدان جمعی پایین ۴ بار معادل ۲.۶ درصد، وجدان فردی بالا ۹ بار معادل ۵.۸ درصد و وجدان فردی پایین ۵ بار معادل ۳.۲ درصد از کل کتاب-های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی فراوانی مشاهده شده مقوله وجدان جمعی بالا ۶ بار معادل ۳.۸ درصد، وجدان جمعی پایین ۱۵ بار معادل ۹.۶ درصد، وجدان فردی بالا ۲ بار معادل ۱.۳ درصد و وجدان فردی پایین ۳ بار معادل ۱.۹ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی فراوانی مشاهده شده مقوله وجدان جمعی بالا ۴ بار معادل ۲.۶ درصد، وجدان جمعی پایین ۸ بار معادل ۵.۱ درصد، وجدان فردی بالا ۱۲ بار معادل ۷.۷ درصد و وجدان فردی پایین ۱۴ بار معادل ۹ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی فراوانی مشاهده شده مقوله وجدان جمعی بالا ۶ بار معادل ۳.۸ درصد، وجدان جمعی پایین ۱۷ بار معادل ۱۰.۹ درصد، وجدان فردی بالا ۶ بار معادل ۳.۸ درصد و وجدان فردی پایین ۵ بار معادل ۳.۲ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی فراوانی مشاهده شده مقوله وجدان جمعی بالا ۶ بار معادل ۳.۸ درصد، وجدان جمعی پایین ۱۴ بار معادل ۹.۰ درصد، وجدان فردی بالا ۱۵ بار معادل ۹.۶ درصد و وجدان فردی پایین ۴ بار معادل ۲.۶ درصد از کل کتاب-های درسی را شامل می‌شود.

در پاسخ به سوالپنجم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان ۲۹/۸۸۵ و درجه آزادی ۱۲ و سطح معناداری $Sig = 0/003$ تفاوت بین دو متغیر معنی‌دار است. یعنی با رد فرض صفر و تأیید فرض خلاف، هنجار فرهنگی (مقوله وجدان فردی و جمعی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود دارد.

ارزش فرهنگی (مقوله تجربیات تاریخی)

سؤال ششم: آیا بین ارزش فرهنگی (مقوله وجدان جمعی و فردی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۱۱. جدول دو بعدی ارزش فرهنگی (تجربیات تاریخی) در کتاب‌های فارسی دوره متوسط

کل	ارزش فرهنگی	
	عدم وجود تجربیات تاریخی	وجود تجربیات تاریخی

26	5	21	فراوانی مشاهده شده	فارسی عمومی	تجربیات
26.0	14.8	11.2	فراوانی مورد انتظار		
19.3%	3.7%	15.6%	کل		
30	24	6	فراوانی مشاهده شده	فارسی دوم انسانی	
30.0	17.1	12.9	فراوانی مورد انتظار		
22.2%	17.8%	4.4%	کل		
26	15	11	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم انسانی	
26.0	14.8	11.2	فراوانی مورد انتظار		
19.3%	11.1%	8.1%	کل		
29	19	10	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم تجربی و ریاضی	
29.0	16.5	12.5	فراوانی مورد انتظار		
21.5%	14.1%	7.4%	کل		
24	14	10	فراوانی مشاهده شده	فارسی پیش-دانشگاهی	
24.0	13.7	10.3	فراوانی مورد انتظار		
17.8%	10.4%	7.4%	کل		
135	77	58	فراوانی مشاهده شده	کل	
135.0	77.0	58.0	فراوانی مورد انتظار		
100.0%	57.0%	43.0%	کل		

فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله ارزش فرهنگی بر اساس دو دسته وجود تجربیات تاریخی و عدم وجود تجربیات تاریخی کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۱۱ نشان داده شده است. در کتاب فارسی عمومی فراوانی مشاهده شده مقوله وجود تجربیات تاریخی ۲۱ بار معادل ۱۵.۶ درصد، عدم وجود تجربیات تاریخی ۵ بار معادل ۳.۷ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی مقوله وجود تجربیات تاریخی ۶ بار معادل ۴.۴ درصد و عدم وجود تجربیات تاریخی ۲۴ بار معادل ۱۷.۸ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی مقوله وجود تجربیات تاریخی ۱۱ بار معادل ۸.۱ درصد و عدم وجود تجربیات تاریخی ۱۵ بار معادل ۱۱.۱ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی مقوله وجود تجربیات تاریخی ۱۰ بار معادل ۷.۴ درصد و مقوله عدم وجود تجربیات تاریخی ۱۴ بار معادل ۱۰.۴ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی مقوله وجود تجربیات تاریخی ۱۰ بار معادل ۷.۴ درصد، عدم وجود تجربیات تاریخی ۱۴ بار معادل ۱۰.۴ درصد، از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود.

در پاسخ به سوال ششم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان ۲۲/۴۹۳ و درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $Sig = 0/000$ تفاوت بین دو متغیر معنی‌دار است. یعنی با رد فرض صفر و تأیید فرض خلاف، ارزش فرهنگی (تجربیات تاریخی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر بیان فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود دارد.

نقش (مقوله نقش ابزاری و ابرازی)

سؤال هفتم: آیا بین نقش (مقوله نقش ابزاری و ابرازی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۱۲. جدول دو بعدی نقش (ابزاری و ابرازی) در کتاب‌های فارسی دوره متوسط

کل	نقش						
	نقش ابرازی ضعیف	نقش ابرازی قوی	نقش ابزاری ضعیف	نقش ابزاری قوی			
29	4	4	12	9	فراوانی مشاهده شده	فارسی عمومی	کتاب
29.0	4.1	3.7	15.0	6.2	فراوانی مورد انتظار		
21.5%	3.0%	3.0%	8.9%	6.7%	کل		
9	1	1	2	5	فراوانی مشاهده شده	فارسی دوم انسانی	
9.0	1.3	1.1	4.7	1.9	فراوانی مورد انتظار		
6.7%	0.7%	0.7%	1.5%	3.7%	کل		
29	3	3	19	4	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم انسانی	
29.0	4.1	3.7	15.0	6.2	فراوانی مورد انتظار		
21.5%	2.2%	2.2%	14.1%	3.0%	کل		
36	3	4	23	6	فراوانی مشاهده شده	فارسی سوم تجربی و ریاضی	
36.0	5.1	4.5	18.7	7.7	فراوانی مورد انتظار		
26.7%	2.2%	3.0%	17.0%	4.4%	کل		
32	8	5	14	5	فراوانی مشاهده شده	فارسی پیش- دانشگاهی	
32.0	4.5	4.0	16.6	6.9	فراوانی مورد انتظار		
23.7%	5.9%	3.7%	10.4%	3.7%	کل		
135	19	17	70	29	فراوانی مشاهده شده	کل	
135.0	19.0	17.0	70.0	29.0	فراوانی مورد انتظار		
100.0%	14.1%	12.6%	51.9%	21.5%	کل		

فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار و درصد کل مقوله هنجار فرهنگی بر اساس ۴ دسته نقش ابزاری قوی، ابزاری ضعیف و نقش ابزاری ضعیف و ابزاری ضعیف کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه به تفکیک در جدول ۱۲ نشان داده شده است. در کتاب فارسی عمومی فراوانی مشاهده شده مقوله نقش ابزاری قوی ۹ بار معادل ۶.۷ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۱۲ بار معادل ۸.۹ درصد، نقش ابزاری قوی ۴ بار معادل ۳ درصد و نقش ابزاری ضعیف ۴ بار معادل ۳ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی دوم انسانی فراوانی مشاهده شده مقوله نقش ابزاری قوی ۵ بار معادل ۳.۷ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۲ بار معادل ۱.۵ درصد، نقش ابزاری قوی ۱ بار معادل ۰.۷ درصد، نقش ابزاری بالا ۱ بار معادل ۰.۷ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم انسانی فراوانی مشاهده شده مقوله نقش ابزاری قوی ۴ بار معادل ۳.۰ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۱۹ بار معادل ۱۴.۱ درصد، نقش ابزاری قوی ۳ بار معادل ۲.۲ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۳ بار معادل ۲.۲ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی سوم تجربی و ریاضی فراوانی مشاهده شده مقوله نقش ابزاری قوی ۶ بار معادل ۴.۴ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۲۳ بار معادل ۱۷ درصد، نقش ابزاری قوی ۴ بار معادل ۳.۰ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۳ بار معادل ۲.۲ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود. در کتاب فارسی پیش‌دانشگاهی فراوانی مشاهده شده مقوله نقش ابزاری قوی ۵ بار معادل ۳.۷ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۱۴ بار معادل ۱۰.۴ درصد، نقش ابزاری قوی ۵ بار معادل ۳.۷ درصد، نقش ابزاری ضعیف ۸ بار معادل ۵.۹ درصد از کل کتاب‌های درسی را شامل می‌شود.

در پاسخ به سوال هفتم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان ۱۶/۷۵۰ و درجه آزادی ۱۲ و سطح معناداری $\text{Sig} = ۰/۱۵۹$ تفاوت بین دو متغیر معنی‌دار نیست. یعنی با رد فرض

خلاف و تأیید فرض صفر، نقش (ابزاری و ابرازی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود ندارد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده گردید و داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد آزمون قرار گرفت که نتایج حاصل از آنها به طور خلاصه در ذیل آمده است:

نتایج حاصل از تحقیق

نتایج حاصل از آمارهای توصیفی

- ✓ همان گونه که داده‌ها نشان داد مقوله انسجام قوی در هر ۵ کتاب مورد بررسی برابر با ۴۳ بار معادل با ۳۵.۲ درصد، مقوله عدم انسجام ۶۳ بار معادل با ۵۱.۶ درصد و مقوله انسجام ضعیف ۱۶ بار معادل با ۱۳.۱ درصد گزارش شده است.
- ✓ همان گونه که در داده‌ها نشان داد مقوله انضباط قوی در هر ۵ کتاب مورد بررسی برابر با ۳۵ بار معادل با ۳۴.۳ درصد، مقوله عدم انضباط ۴۱ بار معادل با ۴۰.۲ درصد و مقوله انضباط ضعیف ۲۶ بار معادل با ۲۵.۵ درصد گزارش شده است.
- ✓ همان گونه که داده‌ها نشان داد مقوله رسوم اجتماعی قوی در هر ۵ درس مورد بررسی برابر با ۳۸ بار معادل با ۲۹.۵ درصد، مقوله رسوم اجتماعی ضعیف ۹۱ بار معادل با ۷۰.۵ درصد گزارش شده است.
- ✓ همان گونه که داده‌ها نشان داد مقوله شیوه قومی قوی در هر ۵ درس مورد بررسی برابر با ۳۹ بار معادل با ۲۹.۸ درصد، مقوله شیوه قومی ضعیف ۹۲ بار معادل با ۷۰.۲ درصد گزارش شده است.
- ✓ همان گونه که داده‌ها نشان داد، مقوله وجدان جمعی قوی در هر ۵ درس مورد بررسی برابر با ۲۳ بار معادل با ۱۴.۷ درصد، مقوله وجدان جمعی ضعیف ۵۸ بار معادل با ۳۷.۲ درصد، مقوله وجدان فردی قوی ۴۴ بار معادل با ۲۸.۲ درصد، وجدان فردی ضعیف ۳۱ بار معادل با ۱۹.۹ درصد گزارش شده است.
- ✓ همان گونه که داده‌ها نشان داد، مقوله وجود تجربیات تاریخی در هر ۵ درس مورد بررسی برابر با ۵۸ بار معادل با ۴۳.۰ درصد، مقوله عدم وجود تجربیات تاریخی ۷۷ بار معادل با ۵۷.۰ درصد گزارش شده است.
- ✓ همان گونه که داده‌ها نشان داد؛ مقوله نقش ابزاری قوی در هر ۵ درس مورد بررسی برابر با ۲۹ بار معادل با ۲۱.۵ درصد، مقوله نقش ابزاری ضعیف ۷۰ بار معادل با ۵۱.۹ درصد، مقوله نقش ابزاری قوی ۱۷ بار معادل با ۱۲.۶ درصد مقوله نقش ابزاری ضعیف ۱۹ بار معادل با ۱۴.۱ درصد گزارش شده است.
- ✓ نتایج حاصل از آزمون کولموگروف اسمیرنوف نشان داد که داده‌ها نرمال نبوده است؛ زیرا سطح معنی‌داری داده‌ها کمتر از ۰/۰۵ بدست آمد در نتیجه از آزمون ناپارامتریک ضریب مجذور خی دو استفاده گردید. در ذیل نتایج حاصل از آزمون استنباطی و بسط آنها با یافته‌های تحقیق‌های پیشین شرح داده می‌شود:

نتایج حاصل از آمارهای استنباطی و بسط یافته‌ها با تحقیق‌های پیشین

- ✓ در پاسخ به سوال اول پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. مقدار خی دو محاسبه شده به میزان ۳۱/۱۵۵ و درجه آزادی ۸ و سطح معناداری Sig = ۰.۰۰۰ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ مشاهده گردید بنابراین می‌توان گفت که هنجار دینی (مقوله انسجام بخش) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر سؤال اول پژوهش تأیید شد.

بر همین اساس، پژوهشی تحت عنوان (مقایسه نقش خانواده در جامعه‌پذیری دینی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه فیروزآباد فارس) در سال (۱۳۹۳) توسط اسدزاد انجام شد. یافته‌ها نشان داد که بین جامعه‌پذیری دینی به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای مستقلی چون سن، پایه تحصیلی رشته‌ی تحصیلی، درآمد، نوع مسکن، نقش الگویی خانواده، سرمایه فرهنگی، نقش معلم، شیوه‌های فرزند پروری، انواع سبک‌های مدیریت، نقش مربی و نقش محتوای کتاب‌های درسی رابطه‌ی معناداری وجود

دارد. ولی بین جامعه‌پذیری دینی و تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، شغل پدر، شغل مادر و بعد خانوار رابطه‌ی معناداری وجود ندارد. بر این اساس نتایج این تحقیق با نتایج بدست آمده در سؤال اول تحقیق حاضر همخوانی دارد.

همچنین پژوهشی تحت عنوان (بررسی مؤلفه‌های اخلاقی در کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان و فارسی بخوانیم و بنویسیم مقطع ابتدایی در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳) توسط براتی‌زاده و همکاران ۱۳۹۴ انجام گردید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کهدر کلیه کتاب‌های مورد تحلیل ۲۶۳ مؤلفه اخلاقی شناسایی شد، که ۱۳۵ مؤلفه اخلاقی مربوط به کتاب‌های فارسی و ۱۲۸ مورد از مؤلفه اخلاقی مربوط به کتاب‌های هدیه‌های آسمانی بوده است. در نتیجه می‌توان گفت که نتایج حاصل از سؤال اول پژوهش با نتایج تحقیق مذکور همخوانی دارد.

در پاسخ به سوال دوم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. مقدار خی دو محاسبه شده به میزان $45/709$ و درجه آزادی ۸ و سطح معناداری $Sig = 0/000$ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ مشاهده گردید؛ بنابراین می‌توان گفت، هنجار دینی (مقوله انضباط بخش) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارتی دیگر سؤال اول پژوهش تأیید شد.

بر این اساس پژوهشی تحت عنوان (بررسی مؤلفه‌های اخلاقی در کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان و فارسی بخوانیم و بنویسیم مقطع ابتدایی در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳) توسط براتی‌زاده و همکاران ۱۳۹۴ انجام گردید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کهدر کلیه کتاب‌های مورد تحلیل ۲۶۳ مؤلفه اخلاقی شناسایی شد، که ۱۳۵ مؤلفه اخلاقی مربوط به کتاب‌های فارسی و ۱۲۸ مورد از مؤلفه اخلاقی مربوط به کتاب‌های هدیه‌های آسمانی بوده است. در نتیجه می‌توان گفت که نتایج حاصل از سؤال اول پژوهش با نتایج تحقیق مذکور همخوانی دارد.

در پاسخ به سوال سوم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. مقدار خی دو محاسبه شده به میزان $7/145$ و درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $Sig = 0/128$ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی‌داری بیشتر از $0/05$ مشاهده گردید. بنابراین می‌توان گفت که هنجار اجتماعی (مقوله رسوم اجتماعی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود ندارد. در نتیجه سؤال سوم پژوهش رد شد.

بر همین اساس پژوهشی تحت عنوان (توافق و عدم توافق در زمینه مؤلفه‌های هویت ملی و تلویحات آن در نظام آموزش و پرورش ایران) توسط لقمان نیا خامسان و احمدی‌گانه در سال (۱۳۹۱) انجام گردید. نتایج داده‌های حاصل از ۴۳ کتاب و ۴۶ پایان‌نامه نشان داد که در پایان‌نامه‌ها، ۳۸ مؤلفه برای هویت ملی مشخص شده که از این تعداد $65/79\%$ تنها یک یا دوبار تکرار شده است. در کتب مرتبط با موضوع نیز، ۴۸ مؤلفه آورده شده که از این تعداد $70/83\%$ از مؤلفه‌ها تنها یک بار تکرار شده است. این پراکندگی در مؤلفه‌ها نشان داد که بر خلاف تصور رایج، میان مؤلفه‌های هویت ملی در ایران توافق کلی وجود ندارد. و هر یک از صاحب نظران از دیدگاه‌های خود مؤلفه‌هایی را در نظر گرفته‌اند. همچنین بررسی مؤلفه‌های هویت ملی در اهداف نظام آموزش و پرورش نمایانگر این بود که مؤلفه‌ها در کتاب درسی فاقد یکپارچگی بوده، همه جنبه‌ها را در نظر نمی‌گیرد. نتایج بررسی پژوهش‌های انجام شده پیرامون هویت ملی در کتاب درسی سه مقطع نیز نشان داد که ذکر مؤلفه‌ها بدون استفاده از منبع خاص و با توجه به نظر شخص بوده است. بنابراین نتایج حاصل از این پژوهش با یافته‌های تحقیق حاضر همخوانی ندارد.

در پاسخ به سوال چهارم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. مقدار خی دو محاسبه شده به میزان $2/505$ و درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $Sig = 0/644$ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی‌داری بالاتر از $0/05$ مشاهده گردید می‌توان گفت که هنجار اجتماعی (مقوله شیوه قومی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود ندارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود ندارد. در نتیجه سؤال چهارم پژوهش رد شد.

در پاسخ به سوال پنجم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. با توجه به جدول بالا و آزمون خی دو محاسبه شده به میزان $29/885$ و درجه آزادی ۱۲ و سطح معناداری $Sig = 0/003$ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$

مشاهده گردید می‌توان گفت؛ هنجار فرهنگی (مقوله وجدان فردی و جمعی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر بین فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود دارد. در نتیجه سؤال پنجم پژوهش تأیید شد.

در پاسخ به سوال ششم پژوهش از آزمون ضریب خی دو استفاده شد. مقدار خی دو محاسبه شده به میزان $22/493$ و درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $Sig = 0/000$ بدست آمد. از آنجا که سطح معنی‌داری کمتر از $0/050$ بدست آمد، می‌توان گفت، ارزش فرهنگی (تجربیات تاریخی) در کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه تفاوت معناداری وجود دارد. و به عبارتی دیگر بیان فراوانی مورد انتظار و فراوانی مشاهده شده تفاوت معناداری وجود دارد. در نتیجه سؤال ششم پژوهش مورد تأیید قرار گرفت.

پیشنهاد حاصل از تحقیق

بر اساس نتایجی که از این تحقیق بدست آمده محقق پیشنهاد می‌کند:

رسیدگی وسامان بخشیدن به محتوای کتب درسی، و توجه به تمام ابعاد مؤلفه‌ها در کتب درسی

اصلاح رویه‌سیستم آموزشی، آشنایی عملی دانش‌آموزان با مؤلفه‌های مربوطه.

شروع فرهنگ سازی از سطوح ابتدایی تا دانشگاه با هدف خدمت به خدا، خلق و میهنو آشنایی با آداب و رسوم ایران به صورت عملی و در قالب برگزاری جشنواره‌ها، سفرها و آشنایی با فرهنگ‌های جهانی. زیرا این آشنایی به نوبه خود باعث می‌شود دانش-آموزان ضمن آشنایی با فرهنگ‌های مثبت آن جامعه با ضعف‌های فرهنگ و تفاوت فرهنگ‌ها آشنا می‌شوند. در جهت مقابله با چالش‌های هویتی‌این امر می‌تواند مفید واقع گردد.

پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی

✓ محقق با توجه به اینکه در تحقیق خود، به علت گستردگی کار فقط توانسته به بررسی محتوای کتب بپردازد، لذا پیشنهاد می‌کند پژوهشگران آینده بر روی تصاویر کتب درسی تحقیقی را انجام دهند و علاوه بر محتوای آشکار پیام، محتوای پنهان را هم مورد توجه قرار دهند و به این مسئله بپردازند که هدف مؤلف از گذاشتن این تصاویر در کتب چه می‌باشد.

✓ با توجه به اینکه پژوهش حاضر فقط توانسته محتوای کتاب‌های فارسی دوره دوم متوسطه را بررسی کند به محققین آتی پیشنهاد می‌گردد تا محتوای کتاب‌های درسی مختلف را مبنای کار خود قرار دهند و آنها را بررسی نمایند.

محدودیت

✓ اولین محدودیت تمرکز بر کتاب‌های درس فارسی و آن هم صرفاً در دوره دوم متوسطه.

✓ نبود منابع اطلاعاتی مستند و منسجم در ارتباط با بحث جامعه‌پذیری و عدم پرداختن به مساله جامعه‌پذیری به اندازه کافی در قالب مقالات علمی معتبر است و همچنین کتاب‌های چاپ شده در این زمینه، دارای محدودیت زیادی می‌باشد که در نتیجه محقق بازده زمانی زیادی را صرف جمع‌آوری ادبیات تحقیق نموده است.

✓ اختلاف نظر در زمینه‌های مقوله و زیر مقوله‌های تحقیق

✓ دسترسی محدود به پایان نامه‌های انجام شده در حوزه جامعه‌پذیری با روش تحلیل محتوا در برخی از کتابخانه‌های دانشگاهی جهت یافتن اطلاعات مورد نظر محقق و بسط یافته‌ها با پیشینه‌های پژوهش

منابع:

۱. رابرتسون، یان. (۱۳۷۷). درآمدی بر جامعه (با تاکید بر نظریه های کارکرد گرایی، ستیز و کنش متقابل نمادی)، ترجمه حسین بهروان، چاپ دوم، مشهد، نشر آستان قدس رضوی.
۲. شاه سنی شهرزاد، مزیدی محمد، یارمحمدی لطف اله، لهسایی زاده عبدالعلی. (۱۳۸۸). تبیین ساز و کارهای مؤلفه های جامعه پذیری کتاب های فارسی دوره ابتدایی در چار چوب تحلیل انتقادی گفتمان. مطالعات آموزش و یادگیری، علوم اجتماعی و انسانی، دوره ۱ (شماره ۱- پیایی ۲-۵۶).
۳. مزیدی، محمد، گلزاری، سیما. (۱۳۹۰). بررسی میزان برخورداری کتابهای فارسی دوره ابتدایی از مؤلفه های خلاقیت. مجله علمی پژوهشی (پژوهش های برنامه درسی).
۴. سلیمی، علی، داوری، محمد، صدیق، غلامرضا. (۱۳۸۵). جامعه شناسی کجروی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۵. کوهن، بروس. (۱۳۹۳). میانی جامعه شناسی. ترجمه رضا فاضل و غلامعباس توسلی. انتشارات سمت.
۶. رفیع پور، فرامرز. (۱۳۸۷). آنا تومی جامعه یا سنه الله: مقدمه ای بر جامعه شناسی کاربردی. تهران: انتشارات کاوه.
۷. ساروخانی، باقر. (۱۳۹۳). روش های تحقیق در علوم اجتماعی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۸. براتی زاده، امیر. (۱۳۹۴). بررسی مؤلفه های اخلاقی در کتاب های درسی هدیه های آسمان و فارسی بخوانیم و بنویسیم مقطع ابتدایی در سال تحصیلی ۹۴-۹۳. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده دانشگاه شهید چمران اهواز - دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
۹. لقمان نیا، مهدی، خامسان، احمد. احمدی یگانه، طیبه. (۱۳۹۱). توافق و عدم توافق در زمینه مؤلفه های هویت ملی و تلویحات آن در نظام آموزش و پرورش ایران. پژوهش در برنامه ریزی درسی (سال نهم، دوره دوم، شماره ۶، پیایی ۳۳).

10. Keller, Kevin Lane. (2003). Strategic Brand Management: Building, Measuring and Managing Brand Equity. New Jersey: Pearson Education Inc.

A Content Analysis of Persian Books of Secondary School in Regard to Socialization

Shayesteh Abdolmaleki¹, Davood Abdollahi², Kobra Lashkari³

1. *Student in Educational Management, Director in Charge, Islamic Azad University relic of Imam Khomeini Shahr-e Rey, Department of Management and Accounting, Tehran*
2. *Coach, PhD in Educational Planning and member of the Scientific Board of Islamic Azad University relic of Imam Khomeini Shahr-e Rey, Department of Management and Accounting, Tehran*
3. *Assistant Professor, PhD in Psychology, Islamic Azad University relic of Imam Khomeini Shahr-e Rey, Department of Management and Accounting, Tehran*

Abstract

The purpose of this study is analysis of sociability in Persian books of high school second. Statistical population of this research includes Public Persian books of first, third and pre-university of human, mathematics, experimental science. The present study is applied in terms of purpose and is descriptive in terms of the method of data collection (non- experimental) and is considered as one of the field studies branches. The method performing of this research is survey. Sampling method is purposeful. The data gathering tool of reverse questionnaire that this questionnaire in seven main categories including religious norms (giving coherence), religious norm (giving discipline), and social norm (social custom), social norm (ethnic practices), cultural norm(individual) and collective conscience), cultural value (the historical experiences) and the expressional and instrumental roles has been classified and regulated. In order to assess the validity of questionnaire were used from face and construct validity (specialists and supervisor opinion) that in general questionnaire was used the Scott test and the results showed that seven issues under study had the favorable reliability. Using descriptive and inferential statistics methods (chi square) through SPSS software was paid to the analysis of data obtained. The results of the data analysis showed that religious norm (the concept of giving coherence), religious norm (category of giving discipline), cultural norm (the concept of individual and social conscience) and cultural value (the historical experiences) in Persian books of high school second period there is a significant difference. While social norm (category of social customs and practices of ethnic) and the expressional and instrumental role no significant difference in Farsi books of high school second.

Keywords: Sociability, Norms of Religious, Social and Cultural, Cultural Value, Roles of Expressional and Instrumental.
